

Mirko Pak⁺

URBANA GEOGRAFIJA IN ETNOLOGIJA

Z mestom in mestnim prostorom v celoti se poleg številnih ved intenzivno ukvarjata tudi geografija in etnologija. Medtem ko urbana geografija proučuje nastanek, položaj, obstoj, funkcije in fiziognomijo mest in mestnih naselij ter urbanizacije, je v ospredju etnološkega proučevanja način življenja in kulture, ali kot pravi Slavko Kremenšek, problematika življenjskega stila v mestu. (Kremenšek, 1980)

Tako predvojna kot tudi starejša povojna geografska proučevanja mest in mestnih naselij so podobno kot pri vseh vejah geografije, ne glede na svoj analitski značaj, temeljila na proučevalnih metodah sintetskega značaja, podobnih onim v regionalni geografiji. To velja še posebej za proučevanje položaja, nastanka, razvoja mest in mestnih funkcij, kot jih je številne uresničil že Anton Melik v svoji obči in štirih regionalno geografskih orisih Slovenije, ter v obsežni študiji Rast naših mest v novi dobi. (Melik, 1964) Sem kaže šteti še številne druge avtorje podobnih študij, zlasti pa študije o takratni prebivalstveni problematiki mest, med katerimi izstopa Vrišerjeva o razvoju prebivalstva na območju Ljubljane. (Vrišer, 1965)

Novejše geografsko raziskovanje mestnega prostora je ob že začrtanih vsebinskih sklopih poseglo zlasti še na področje mestne zgradbe in njegovega ustroja, v odnose med mestom in okolico, zlasti na populacijsko zgradbene vidike, primarno in sekundarno urbanizacijo ali takozvano suburbanizacijo ter na nasel-

⁺ Dr., izr. univ. prof., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12.

binsko omrežje. Rezultati proučevanja slednjega so dosegli tudi pomembno uporabnost. (Kokole, 1968, Vrišer, 1974) Večina novjših raziskovanj pa obravnava le nekatere elemente mestnega prostora. To še posebej velja za makroštudije, ki so večinoma ali v celoti usmerjene le v obravnavo najnovejšega stanja. Vse manj je v teh geografskih študijah prisotna geneza v smislu osvetljevanja in vzročnega povezovanja današnjega stanja kot produkta razvojnih elementov. Da je genetski pristop neobhoden tudi v poleogeografskih študijah kaže več primerov, še zlasti "Mala mesta v Sloveniji". (Vrišer, 1974) Vse manj pa je tudi celostnih kompleksnih študij ali takozvanih mestnih monografij. med njimi je doktorska disertacija o rudarskih mestih (Vrišer, 1963), podobno kot naloge za proučevanje mest (Vrišer, 1963) tudi zelo ustrezen metodološki primer. Na žalost večjih odmevov v smislu modernizacije in intenzifikacije tovrstnih proučevanj tudi ti dve deli nista imeli. Te in še nekatere novejša študije so jasno pokazale nesmiselnost vztrajanja pri metodologiji predvojnih in prvih povojnih proučevanj, ki za kompleksne prikaze naših mest več ne zadošča. Podobno so pokazali referati in razprave na obeh jugoslovanskih simpozijih o urbani geografiji 1970. in 1979. leta

V naši geografiji je v zadnjih dvajsetih letih vedno več tudi socialne urbane geografije, ki proučuje socio-ekonomske elemente razvoja in zgradbe ter funkcijske sestave mestnega prostora, v kar se vključujejo številni ekonomski elementi opredeljevanja ustroja mestnega prostora. (Pak, 1967, Pak, 1973) Za Ljubljano imamo še posebej zanimivo študijo o omejitvi njenega poslovnega središča, ki je ena redkih tudi izven naših meja (Genorio, 1978) Druge študije so bolj parcialne, toda nič manj pomembne in hkrati tudi praktično uporabne. Vendar pravih ekonomskih urbanih študij skoraj ni, povpraševanje ali potreba po njih pa je velika. Značilnost števil-

nih proučevanj je tudi raznolikost pristopov, metodologije, prirejene posebnim tematskim področjem. Raznolikost metodoloških in tehničnih pristopov je tolikšna, da omogoča raznovrstne raziskovalne posege.

Pregled nekaterih etnoloških študij Ljubljane pa kaže predvsem na genetično strukturalno naravnost teh raziskovanj. (Kremenšek, 1970; Kremenšek, 1970; Ravnik, 1981; Kremenšek, 1984) Pri tem je v ospredju trojna problematika: zgradbena geneza, socialno ekonomska analiza in način življenja. Kremenšek pravi, da ni več poudarek na rečeh, temveč na odnosu med ljudmi in stvarmi. (Kremenšek, 1980) Pri tem teži za odkrivanjem vzročnosti, oziroma soodvisnosti med temi tremi elementi v smislu medsebojne povezanosti kulturnih pojavov v življenju vseh relativno sorodnih socialnih in etničnih skupin ter njihovega življenjskega stila. Če pa dodamo k temu še to, da etnološka proučevanja govorijo tudi o večini demografskih elementov od rasti prebivalstva do migracij in nekatere od teh tudi podrobneje opredeljujejo predvsem seveda razvojno, s tem v zvezi pa tudi preobrazbene elemente mestnega prostora ter njihov odnos do urbanizacije in se pri tem poslužujejo seveda tudi geografske literature, je bližina geografskih in etnoloških proučevanj toliko bolj jasna. Tudi sama tehnika proučevanja je podobna ali celo enaka z ustreznim anketiranjem in kartiranjem, pri čemer je pri etnologiji v ospredju prvo, pri geografiji pa tudi drugo. Večje pa so seveda razlike v metodologiji proučevanja, ki je v urbani geografiji sila pestra in predvsem močno kvantitativno in kvalitativno opredeljena z eksaktnimi metodami ovrednotenja posameznih pojavov v mestnem prostoru. Pri nekaterih strokah, ne samo pri etnologiji in geografiji, prihaja do uporabe istih elementov, na primer v sociologiji, demografiji, ekonomiji ter drugih, kar ustvarja seveda določeno zbliževanje. Etnološka in geografska proučevanja

mestnega prostora se torej dopolnjujejo ob tem, da obe stroki proučujeta v nekem smislu način mestnega življenja. Najbolj očiten primer je nedvomno proučevanje starih mestnih jeder za potrebe njihove sanacije in revitalizacije.

Literatura

- Slavko Kremenšek, 1980, Uvod v etnološko preučevanje Ljubljane novejšje dobe. Ljubljana, s. 9.
- Anton Melik, 1964, Rast naših mest v novi dobi. SAZU, Ljubljana.
- Igor Vrišer, 1965, Razvoj prebivalstva na območju Ljubljane. Ljubljana.
- Vladimir Kokole, 1968, Funkcije naselij in omrežje centralnih krajev v Sloveniji, Biro za regionalno prostorsko planiranje, Ljubljana.
- Igor Vrišer, 1974, Mala mesta in urbano omrežje v SR Sloveniji. Geografski zbornik XIV. Ljubljana, s.176-339.
- Igor Vrišer, 1963, Rudarska mesta Zagorje, Trbovlje in Hrastnik. Ljubljana.
- Igor Vrišer, 1963, Uputstva za proučevanje geografije gradova. Ljubljana.
- Mirko Pak, 1967, Socialnogeografska transformacija nekaterih mestnih četrti Ljubljane in Maribora. Geografski vestnik XXIX, Ljubljana, s. 123-142.
- Mirko Pak, 1973, Trgovska središča v Ljubljani, Mariboru in Kranju. Geografski vestnik XXXV, Ljubljana, s. 47-70.
- Rado Genorio, 1978, Geografija poslovnega središča v Ljubljani. Geografski vestnik L, s. 113-124.
- Slavko Kremenšek, 1968, Vaščani v obmestju. Slovenski etnograf XX, s. 46-75.
- Slavko Kremenšek, 1970, Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem. SAZU, Ljubljana.
- Mojca Ravnik, 1981, Galjevica, Ljubljana.
- Slavko Kremenšek, 1984, Etnološki prispevki k zgodovini Ljubljane od srede 19. stoletja do 1941. Zgodovina Ljubljane, Ljubljana, s. 385-396.